



# I. Andronikos Ghidos Dönemi Trabzon Rum İmparatorluğu- Türkiye Selçuklu Devleti İlişkileri (1222-1235)

Relations Between the Empire of Trebizond and The Seljuk Sultanate of Rum  
During the Reign of Andronikos I Gidos (1222–1235)

Alican Yener<sup>1</sup>  
Fatma Çapan<sup>2</sup>

## Öz

Bu çalışmada, Trabzon Rum İmparatorluğu'nun erken döneminde, I. Andronikos Ghidos'un Türkiye Selçuklu Devleti ile kurduğu siyasi, askeri ve diplomatik ilişkiler incelenmiştir. Andronikos döneminde Trabzon Rum İmparatorluğu sınırlı askeri kapasitesine rağmen değişken Anadolu jeopolitiği içinde varlığını sürdürmeye çalışmış ve Selçuklu üstünlüğü karşısında bağımsızlığını koruma arayışına girmiştir. Çalışmanın giriş bölümünde Trabzon'un Bizans eyalet sistemindeki yeri, Karadeniz ticareti açısından stratejik konumu, Bizans döneminde şekillenen Rum-Ortodoks kimliği ve Malazgirt Savaşı sonrasında Anadolu'da ortaya çıkan siyasal dönüşüm ele alınmaktadır. İlk bölümde, IV. Haçlı Seferi sonrasında Bizans dünyasında ortaya çıkan çok merkezli yapı çerçevesinde Trabzon Rum İmparatorluğu'nun kuruluş süreci ve Komnenosların meşruiyet iddiaları değerlendirilmektedir. İkinci bölümde ise Andronikos Ghidos'un Selçuklu bağılılığından kurtulma girişimleri ayrıntılı biçimde analiz edilmektedir. Suğdak meselesinde coğrafi avantajları ustaca kullanan Andronikos, Selçuklu Melik'i Gıyaseddin'i esir almış ve 1229 tarihli anlaşma ile Trabzon'un fiilî bağımsızlığını sağlamıştır. Ancak Harzemşahlara yükselişi karşısında yapılan hatalı siyasi tercih, bu bağımsızlık sürecini kısa sürede sona erdirmiştir. Sonuç olarak çalışma, Andronikos Ghidos'un askeri fetihlerden ziyade diplomasi, zaman kazanma stratejileri ve coğrafyanın sunduğu savunma imkânları sayesinde Trabzon'u geçici de olsa bağımsızlığa ulaştırdığını ortaya koymaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Bizans, Trabzon Rum İmparatorluğu, Selçuklu, Andronikos Ghidos, Haçlı Seferleri

## Abstract

This study investigates the political, military, and diplomatic relations established between Andronikos I Gidos and the Anatolian Seljuk State during the early period of the Empire of Trebizond. Despite its limited military capacity, the Empire of Trebizond under Andronikos navigated the fluid geopolitical landscape of Anatolia, striving to maintain its political existence while seeking to preserve its independence in the face of Seljuk hegemony. The introduction addresses Trebizond's position within the Byzantine provincial system, its strategic significance in Black Sea commerce, the formation of a Greco-Orthodox identity during the Byzantine era, and the broader political transformation that unfolded in Anatolia following the Battle of Manzikert. The first chapter examines the foundation of the Empire of Trebizond within the context of the fragmented, multi-centered political order that emerged in the Byzantine world after the Fourth Crusade, with particular emphasis on the legitimacy claims advanced by the Komnenian dynasty. The second chapter provides a detailed analysis of Andronikos Gidos' efforts to break free from Seljuk suzerainty. By skillfully exploiting the geographical advantages associated with the Sudak affair, Andronikos captured the Seljuk prince Ghiyath al-Din and secured the de facto independence of Trebizond through the treaty concluded in 1229. However, a miscalculated political decision in response to the rise of the Khwarazmians brought this brief period of independence to a rapid end. In conclusion, the study argues that Andronikos Gidos was able to secure, albeit temporarily, the independence of Trebizond not through military conquest, but through diplomacy, strategies of delay, and the effective use of the defensive advantages afforded by geography.

**Keywords:** Byzantine, Empire of Trebizond, Seljuks, Andronikos Ghidos, Crusades

<sup>1</sup> Doktora Öğrencisi, Öğretmen, M.E.B., [Alican-1234-27@hotmail.com](mailto:Alican-1234-27@hotmail.com), <https://orcid.org/0000-0002-5439-1567>, <https://ror.org/020vvc407>

<sup>2</sup> Doç.Dr., Gaziantep Üniversitesi, [capan@gantep.edu.tr](mailto:capan@gantep.edu.tr), <https://orcid.org/0000-0002-8682-4179>, <https://ror.org/00jga9g46>

**Makale Türü/Article Type:** Araştırma Makalesi/Research Article

**Geliş Tarihi/Received Date:** 22.12.2025 – **Kabul Tarihi/Accepted Date:** 25.04.2026

**Atf İçin/For Cite:** Yener A. ve Çapan F., "I. Andronikos Ghidos Dönemi Trabzon Rum İmparatorluğu-Türkiye Selçuklu Devleti İlişkileri (1222-1235)", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2026;25(2):351-365

<https://doi.org/10.17755/esosder.1846781>

**License:** [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

## Giriş

M.Ö. VIII. yüzyıla kadar dayanan Doğu Karadeniz yerleşimlerinin en önemlilerinden biri sayılan Trebizond (Trabzon), Karadeniz ticaretine hâkim bir konumda bulunması, geniş bir hinterlandı barındırması ve aşılması zor, korunaklı bir coğrafyaya sahip olması nedeniyle birçok farklı medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bunlardan biri olan Bizans İmparatorluğu döneminde Grek-Ortodoks nüfuzu altındaki Trabzon, çeşitli etnisitelerin kendi kimliğini kaybetmesi ve Grekleşmesi sonucu “Rum” olarak adlandırılan yeni bir kimlik kazanmıştır. VIII. yüzyılda III. Leon (717-741)’un giriştiği eyalet reformları neticesinde Trabzon, Kaldia themasının<sup>3</sup> başkenti hâline gelmiş ve Bizans İmparatorluğu’nun Ermenistan ve İberya’daki (Gürcistan’ın doğu kesimi) Hristiyan prenslerle yürüttüğü askerî, siyasî, ticari ve diplomatik ilişkilerin merkezi olmuştur. İmparatorluğun eyalet valilerine tanıdığı hareket serbestliği, onlara sık sık komşu prensler ve halklarla kişisel ittifaklar kurma fırsatı sağlamıştır. Ancak Konstantinopolis’teki merkezi yönetim zayıfladığı zamanlarda eyalet valileri çoğu zaman merkezden bağımsız hareket ederek kendi başlarına siyasi teşekküller olmaya çalışmıştır. Nitekim Trabzon şehrinin konumu, nüfusunun karma yapısı, birçok ayrı sınıfa bölünmüş toplumsal düzeni ve çevre eyaletlerdeki önde gelen kişilerin bireysel hırsları zaman zaman merkezi otoritenin etkisinin sınırlandırılmasına neden olmuştur.

XI. yüzyılın ikinci yarısında Makedonya Hanedanı’nın sona ermesiyle birlikte Bizans İmparatorluğu yönetiminde iç istikrar zayıflamaya başlamıştır. İmparatorluk idaresi, tebaası tarafından artık dinî ortodoksluğu, siyasî düzeni ve özel mülkiyetin güvenliğini garanti edebilecek beşerî otorite olarak görülmemeye başlanmıştır. Yüzyıllar boyunca Bizans İmparatorluğu’nun çeşitli eyaletlerini ve halklarını tek bir devlet altında birleştiren bağ böylece zayıflamıştır. Bizans yönetiminin, bürokratik görevleri yerine getirmedeki artan yetersizliği ve zamanın toplumun temel unsurlarında yarattığı büyük değişimler, tüm kamusal bağları çözmüştür. XI. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise hem siyaset hem de toplum bir kaos hâline girmiş ve toplumsal hayatın her kademesinde denetime karşı bir memnuniyetsizlik kendini göstermeye başlamıştır. Anadolu aristokrasisinin Bizans İmparatorluğu yönetimine hâkim olduğu ve I. İsaakios Komnenos (1057-1059)’u tahta çıkardığı dönemden itibaren, kamu işlerinin yürütülmesinde bir değişim meydana gelmiştir. Eyaletler, siyasî ve askerî destek karşılığında birer ödül gibi dağıtmaya başlanmış ve hukuk eski mutlak gücünün bir kısmını kaybetmiştir. Halk da eyalet valileri de merkezi yönetimin malî açgözlülüğünden kurtulmak için fırsat kollamaya başlamış, hatta bu uğurda kendilerini İmparatora bağlayan bağların kopması riskini bile göze almışlardır. Yönetim giderek daha az düzenli hâle geldikçe, imparatorluk gücü her geçen gün daha keyfi ve baskıcı olarak hissedilmeye başlamıştır. Aynı dönemde Selçukluların Anadolu’nun batısına gelişi bölgenin jeopolitiğini de değiştirmiştir. Selçuklu Türklerinin akınları sonucu yalnızca birkaç yıl önce zengin nüfusları besleyen eyaletler tek tek Bizans hakimiyetinden koparılmaya başlamıştır. Önceden birçok kalabalık şehri besleyen topraklar artık ancak göçebe sürülerinin dolaşarak kıt geçimini sağlayabileceği alanlara dönüşmüştür. Finlay’in ifadesine göre bir zamanlar nüfusu milyonlarla ifade edilen bölgelerde yaşayanlar artık binlerle sayılır olmuştur. (Finlay, 1851, s. 358-361) Nitekim IV. Romanos Diogenes (1068-1071)’in 1071’deki Malazgirt Savaşı’nda uğradığı hezimet Bizans açısından sadece bir yenilgiden ziyade Anadolu’nun ve büyük bir nüfusun kaybını tetikleyen olaylar zincirinin ilk halkası olmuştur. Malazgirt savaşında Bizans ordusunun çözülmesiyle Anadolu şehirleri savunmasız kalmış ve kısa sürede Selçuklu akınları Marmara kıyılarına kadar ulaşmıştır. (Zonaras, 2008, s. 142-43; Bryennios, 2008, s. 71-2) Kutalmışoğlu Süleymanşâh başta olmak üzere Danişmend Gazi, Mengücek Gazi, Saltuk Bey gibi Selçuklu beylerinin

<sup>3</sup> Kaldia theması Trabzon’dan Batum’a kadar Doğu Karadeniz boyunca uzanan toprakları içine alır.

önderliğinde Anadolu'nun çeşitli yerlerinde Türk devletleri kurulmuştur. Bu durum Bizans İmparatorluğu'nun Anadolu'nun büyük bölümünden çekilmesine neden olmuştur. Şüphesiz bu Türk fetihlerinden Sinope (Sinop), Amisus (Samsun) ve Trabzon gibi Karadeniz şehirleri de nasibini almıştır. Komnena'nın kaydına göre Trabzon'daki Türk hâkimiyeti uzun sürmemiştir. Bizans valisi Theodore Gabras 1075'te Türkleri şehirden çıkarmayı başarmış ve Sinop'a kadar olan havalide egemenliğini tesis etmiştir (Komnena, 1996, s. 261-2; Finlay, 1851, s. 362-363; Tellioglu, 2009, s. 7; Ayan, 2005, s. 55-66). Gabras ailesi Trabzon'da hüküm sürdüğü dönem boyunca Selçuklularla iyi ilişkiler kurmuş ve bu aileden birçok kişi Selçuklu sultanlarına hizmet etmiştir. Ancak gerek Bizans'a gerekse Gürcülere karşı bir varoluş mücadelesine girişen Gabras ailesi, bunda belirli ölçüde başarılı olsa da Konstantin Gabras'ın 1140 yılında ölümüyle başlayan isyan sonucunda Trabzon'dan sürülmüştür (Bryer, 1970, s. 164-187). Bu durumdan faydalanan İmparator I. Manuel Komnenos (1143-1180) kendisine muhalif kuzeni Andronikos Komnenos'u hem başkentten uzaklaştırmak hem de bölgede Bizans otoritesi sağlamak amacıyla Karadeniz themalarına askeri ve siyasi yönetici olarak atamıştır. Öte yandan Trabzon'da yerleşmiş olan bağımsızlık yanlısı tutumun önüne geçmek için ise imparator Manuel Komnenos, oldukça esnek bir politika sergilemiştir (Fallmerayer, 2011, s. 21). Karadeniz'de yönetici olduğu dönemde Gürcülerle yakın ilişkiler kuran Andronikos, Gürcü kralı III. Giorgi'nin (1156-1184) kız kardeşiyle evlenmiştir<sup>4</sup> (Vasiliev, 1936, s. 4). Bu evlilikte Gürcü Bagratid Hanedanı ile I. Aleksios Komnenos (1081-1118) dönemine kadar uzanan akrabalık ilişkileri önemli rol oynamıştır. Bahsi geçen dönemde Gürcü Kralı II. David'in (1089-1125) kızı Kata, İmparator Aleksios'un torunu ile evlenmiş ve böylece uzun yıllar süren Bizans-Gürcü ittifakının temeli atılmıştır. Öte yandan bu hanedan evliliği ilerleyen yıllarda Komnenosların Trabzon Rum İmparatorluğu'nu kurmasında da önemli bir rol oynamıştır (Vasiliev, 1936, s. 4-5).

## 1. Yöntem

Bu çalışma, Orta Çağ Karadeniz dünyasında Trabzon Rum İmparatorluğu'nun kuruluş süreci ve Türkiye Selçuklu Devleti ekseninde erken dönem dış politikasını incelemeyi amaçlayan tarihsel bir araştırma olarak kurgulanmıştır. Araştırmanın temelini, XII. ve XIII. yüzyıllara ait Bizans, İslâm ve Latin kroniklerinin analizi oluşturmaktadır. Bu bağlamda başta Niketas Khoniates, George Akropolites ve Panaretos gibi Bizans kaynakları ile İbn Bibi ve İbnü'l-Esir gibi İslâm tarihçilerine ait anlatılar esas alınmıştır. Ayrıca Latin anlatıları ve modern tarih yazımına ait çalışmalar da değerlendirilerek çok yönlü bir kaynak tabanı oluşturulmuştur. Araştırmada, Trabzon Rum İmparatorluğu'nun siyasî politikalarını açıklamak amacıyla jeopolitik ve bölgesel güç dengeleri odaklı analitik bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu doğrultuda devletler arası ilişkiler ise coğrafi sınırlılıklar, askerî kapasite, ticaret yolları ve ittifak ağları bağlamında değerlendirilmiştir. Çalışmanın kapsamı, 1204 yılında Trabzon Rum İmparatorluğu'nun kuruluşundan 1230 Yassıçemen Savaşı sonrasına kadar uzanan süreç ile sınırlandırılmıştır. Kaynakların büyük ölçüde anlatı karakterli olması ve özellikle kroniklerin olayları belirli bir bakış açısıyla aktarması, çalışmanın temel sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Bu nedenle veriler eleştirel bir süzgeçten geçirilerek yorumlanmıştır.

## 2. Bulgular

Trabzon Rum İmparatorluğu'nun kuruluşu ve erken dönem siyasî yapısının, askerî kapasitesinden ziyade bölgesel güç dengeleri ve zorunlu diplomatik tercihler tarafından şekillenmiştir. 1204 sonrasında oluşan siyasî boşlukta I. Aleksios Komnenos liderliğinde

<sup>4</sup> Kurşanskis, döneme ait kaynakların sağlıklı bir soy ağacı içermemesi ve Gürcü kralının İstanbul'da, mevcut konumunun altında bir görevi kabul etmeyeceği çıkarımında bulunarak Andronikos'un böyle bir evlilik yapmadığı görüşündedir.

kurulan devlet, başlangıçta Karadeniz kıyıları boyunca hızlı bir genişleme göstermiş; ancak Türkiye Selçuklu Devleti ve İznik İmparatorluğu gibi güçlü aktörlerle karşı karşıya gelmesi, bu genişlemenin sürdürülebilirliğini sınırlamıştır. Nitekim 1214 Sinop yenilgisi sonrasında kabul edilen vasallık statüsü, Trabzon'un bağımsız hareket alanını daraltmıştır. Andronikos Ghidos döneminde ise dış politikada askerî yayılmadan ziyade diplomatik dengeye dayalı daha temkinli bir strateji benimsendiği, Selçuklularla ilişkilerin esnek bir biçimde yönetilerek kısa süreli bir bağımsızlık zemini oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Celâleddin Harzemşah ile kurulan ittifakın Yassıçemen Savaşı (1230) sonrasında başarısızlığa uğraması, Trabzon'un yeniden Selçuklu hâkimiyetini kabul etmek zorunda kalmasına yol açmıştır. Bu çerçevede elde edilen bulgular, Trabzon Rum İmparatorluğu'nun erken döneminde tam bağımsız bir imparatorluk yapısından ziyade, değişken jeopolitik koşullar içinde varlığını sürdürmeye çalışan, pragmatik ve denge odaklı bir siyasi organizasyon sergilediğini göstermektedir.

### 3. Trabzon Rum İmparatorluğu'nun Kuruluşu ve Erken Dönem Siyasi Yapısı (1204-1222)

Manuel Komnenos'un ölümünün ardından yaşanan kaos ortamında tecrübesi ve devlet terbiyesiyle kurtarıcı olarak görülen I. Andronikos Komnenos (1183-1185) Bizans imparatoru olarak taç giymiştir. Ancak yetkilerini var olan sorunları çözmek yerine geçmiş siyasi düşmanlarını alt etmek için kullanması ve Norman tehdidine karşı takındığı pasif tutum Andronikos'un saltanatının kısa sürmesine sebep olmuştur. (Khoniates, 2006, s. 68-96). Aristokrat karşıtı bir tutum izleyerek bürokrasi ve ordunun desteğini yitiren Andronikos, İsaakios Angelos'un çıkardığı isyan sonucu halk tarafından Konstantinopolis sokaklarında dolaştırılarak feci bir şekilde öldürülmüştür. Andronikos'un öldürülmesiyle Bizans tahtında bir asırdan fazla süren Komnenos hâkimiyeti de sona ermiştir. (Ayönü, 2014, s. 120-21) Öte yandan tahtını sağlamlaştırmak isteyen yeni imparator II. İsaakios Angelos (1185-1195) Komnenos hanedanına karşı harekete geçmiştir. Andronikos'un büyük oğlu Manuel de dahil olmak üzere hanedanın birçok ferdi öldürülmüştür. Manuel'in Gürcü bir prensesle evliliğinden olan oğulları Aleksios ve David ise "Skolarlı" olarak adlandırılan asilzadeler tarafından kurtarılmıştır<sup>5</sup> (Fallmerayer, 2011, s. 39-41; Tellioglu, 2009, s. 24-26; Niketas, 2006, s. 153-154; Ayönü, 2014, s. 212).

Komnenosların uğradığı bu felaket Bizans ile Gürcüler arasındaki ittifakın da sonu olmuştur. 1203 yılında imparator III. Aleksios Angelos (1195-1203)'un Akdeniz'deki Gürcü manastırlarına giden değerli mallara el koydurması savaşı kaçınılmaz hale getirmiştir. Bizans ile arasında tampon bölge oluşturmak isteyen Tamara, Gürcü ordusunun başına yeğeni I Aleksios Komnenos'u (1204-22) geçirmiştir (Eastmond, 2016, s. 48). Trabzon üzerine harekete geçen I. Aleksios, 1204 yılının Nisan ayında şehri ele geçirmeyi başarmış ve onun *Büyük Komnenos* unvanıyla tahta çıkmasıyla Trabzon Rum İmparatorluğu kurulmuştur (Hahanov, 2004, s. 61-62; Finlay, 1851, s. 369; Kurşanskis, 2010, s. 912).

<sup>5</sup> Aleksios ve David kardeşlerin Gürcistan'a gidişleriyle alakalı tarihçiler iki farklı görüşe ayrılmıştır. Fallmerayer ve göre 1185'de isyanın hemen ardından öldürülecekleri korkusuyla kaçırılmışlardır. Finlay kardeşlerin 1204'e kadar İstanbul'daki akrabaları tarafından gizlendikleri ancak Latin işgali öncesi Gürcistan'a kaçtıkları görüşündedir. Vasiliev ise Trabzon İmparatorluğu'nun kuruluşuyla İstanbul'un Haçlılarca işgali arasındaki kronolojik yakınlığa istinaden ikinci görüşe yakın olmakla birlikte Aleksios ve David'in ana dilinin Gürcüce olduğu kanaatindedir. Bize göre kaynaklardaki somut bilgi yetersizliğinden dolayı kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak ilk görüşün aleyhine; Aleksios ve David'in Tamara'nın yanında uzun yıllar ikamet edip de haklarında Gürcü kaynaklarında bir bilgi verilmemesi olanak dışıdır. Yine Vasiliev'in Trabzon İmparatorluğu'nun kuruluşuyla Haçlı işgali arasında kurduğu paralellik ziyadesiyle ikinci görüş daha akla yatkın gelmektedir.

Trabzon Rum İmparatorluğu'nun kurulması Bizans tahtındaki III. Aleksios Angelos'un dert etmesi gereken tek sorun değildi. Zira Avrupa'da yeni bir Haçlı Seferi'nin toplandığı haberi gelmeye başlamıştı. *Schizma*<sup>6</sup> sonrası Batı ve Doğu Hristiyanlığında kopan dinî ilişkilerin yanı sıra Haçlı seferlerindeki başarısızlığın Bizans imparatorlarına fatura edilmesi Katolik dünyada Bizans'a karşı düşmanlığın had safhaya çıkmasına neden olmuştu. 1203 yılında devrik imparator II. İsaakios'un Venedik'e kaçan oğlu IV. Aleksios, gasp edilen tahtını ele geçirmesine yardım etmeleri için Haçlı kontlarıyla müzakerelere girişmiştir (Akropolites, 2007, s. 118-121; Fallmerayer, 2011, s. 46). Haçlı ordularının taşıma ve gıda masraflarını üstlenen IV. Aleksios ayrıca askerî yardım yapmayı da taahhüt etmiştir. Ancak uzun yıllardır Bizans tahtında ve ticaretinde gözü olan Venedik Doğu Enrico Dandolo (1192-1205) bu fırsatı lehine çevirmekte gecikmemiştir. Kutsal toprakları kurtarma mottosuyla oluşturulan Haçlı ordusu, Dandolo'nun yönlendirmesiyle 23 Nisan 1203'te Bizans İmparatorluğu başkenti Konstantinopolis önlerine gelmiştir. Nisan 1204'e kadar süren kuşatma sonunda Konstantinopolis, tarihinde daha önce görmediği ölçüde büyük bir yağmaya uğramıştır. Anlaşmayı ihlal eden Haçlılar kısa süre sonra tahta Baudouin de Flandre'yi (1204-1205) geçirmiş ve böylece Konstantinopolis'te 1261 yılına kadar sürecek olan Latin hâkimiyeti kurulmuştur. Bunun üzerine başkentten kaçarak Anadolu'ya geçmeyi başaran Bizanslılardan Laskarisler İznik'te, Angeloslar Epir'de<sup>7</sup> Komnenoslar ise Trabzon'da imparatorluk iddiasıyla Bizans'ın varisi olarak varlıklarını sürdürmeyi başarmışlardır (Fallmerayer, 2010, s. 41).

Trabzon Rum İmparator'u I. Aleksios Komnenos (1204-1222), Bizans tahtındaki iddiasını meşru kılmak amacıyla 1204 baharından itibaren batıya doğru bir genişleme politikası yürütmüştür. Böylece Sinop'tan Kızılırmak Nehri boyunca Kerempe Burnu'na (Kastamonu) kadar olan havalı kısa sürede yeni imparatorun kontrolü altına girmiştir. Öte yandan küçük kardeşi David de beraberindeki orduyla Paflagonya'ya<sup>8</sup> yaptığı seferde Amasra, Filyos ve Karadeniz Ereğli'sini ele geçirmeyi başarmıştır. Bizans valilerinin Latin tahakkümü altındaki hükûmetten yardım göremeyeceklerinin farkında olmaları ve Selçuklu tabiiyetine girmekten korkmaları, yeni fatihlerin işini oldukça kolaylaştırmıştır. David Komnenos'un İznik'e kadar uzanan bir harekât düzenlemesinin temel sebebi siyaseten rekabete giriştikleri Laskarislere gözdağı vermektir. Nitekim Latinlere karşı İstanbul'un savunmasında yer alması ve İstanbul patriğini himaye etmesi I. Theodore Laskaris'i (1208-22) Bizans tahtı için daha nüfuzlu biri haline getirmişti. David askerî üstünlüğünü kullanarak bu durumu Komnenosların lehine çevirmekte kararlıydı. Aleksios ise sonucunu kestiremediği bu harekâta daha ihtiyatlı bir yaklaşım sergilemiştir. Kardeşinin aksine iyice ölçüp tartmadan politik kararlar almayan Aleksios'u buna iten en önemli sebep Konya tahtında yaşanan gelişmeler olmuştur. Sultan II. Kılıç Arslan'ın (1155-1192) ölümünün ardından taht mücadeleleri sonucu içine kapanan Türkiye Selçuklu Devleti, I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1192-1196;1205-1211)'in başa geçişiyle yeniden önemli bir siyasi aktör olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Nitekim, I. Gıyaseddin daha saltanatının ilk yıllarında Trabzon'u kuşatmıştır ancak kuşatmanın getirdiği ekonomik zararın boyutu her iki tarafı da ateşkes yapmaya zorlamıştır (İbn'ül-Esîr, 1987, s. 201; Shukurov, 2005, s. 75-78). Yönetiminde bulunduğu Anadolu coğrafyasının siyasi konjonktürünü çok iyi değerlendiren Anadolu Selçuklu sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev tahta çıkış sürecinde İznik

<sup>6</sup> 1054 Şizması (Büyük Ayrılık), Doğu ve Batı Hristiyan dünyaları arasında yüzyıllar boyunca biriken teolojik, litürjik ve kurumsal farklılıkların, karşılıklı aforozlarla resmîyet kazandığı kırılma noktasıdır. Papa IX. Leo'nun temsilcileri ile I. Mihail Kerularios arasında yaşanan anlaşmazlıklar belirleyici olmuş; sonuçta Roma Katolik Kilisesi ile Doğu Ortodoks Kilisesi kalıcı biçimde ayrılmıştır. Bu ayrışma, yalnızca teolojik ihtilafları değil, aynı zamanda Orta Çağ Hristiyan dünyasında siyasî ve kültürel bölünmeyi de derinleştirmiştir.

<sup>7</sup> Balkanlar'ın güneybatısında, Adriyatik kıyısından iç kesimlere uzanan ve günümüzde kuzeybatı Yunanistan ile güney Arnavutluk topraklarını kapsayan bölgedir.

<sup>8</sup> Zonguldak'tan itibaren Kastamonu'ya kadar Batı Karadeniz'in büyük bölümünü kapsayan bölge.

Rum İmparatoru I. Theodore Laskaris (1204-1221) ile bir anlaşma yapmış ve ona çeşitli imtiyazlar tanıyarak iyi ilişkiler kurmuştur. (Akropolites, 2007, s. 118-119). Diğer yandan Komnenos hâkimiyetine direnen Samsun valisi Sabbas da şehrin ticari açıdan önemini bir koz olarak kullanarak Konya Sultan'ıyla yakın ilişkiler kurma peşindeydi (Fallmerayer, 2011, s. 56). Aleksios'un Samsun'u kuşattığı esnada yardıma gelen Selçuklu ordusu tarafından mağlup edilmesi bu yakın ilişkilerin bir sonucuydu (Finlay, 1851, s. 373). Öte yandan Gürcü kralı Giorgi'nin güvenilmez tabiatı ve Erzurum'a kadar uzanan saldırıları da Trabzon için tehdit teşkil ediyordu (Abû'l-Farac, 1987, s. 487). Tüm bunlara rağmen seferini sürdüren David, General Synadeaos komutasında bir orduyu İzmit'i ele geçirmek için gönderdiyse de bunda başarısız olmuştur (Fallmerayer, 2011, s. 60; Finlay, 1851, s. 373). David Komnenos'un bu başarısızlığı ağabeyi Aleksios'un tereddütlerini haklı çıkarmış ve ikilinin arasını bozmuştu. Zira bu esnada Sinop hâkimiyeti için I. İzzeddin Keykavus (1211-1220) ile mücadele eden Aleksios'un, David'in yardımına ihtiyaç duyduğu açıktı. Ancak onun İzmit konusunda ısrarcılığı ve Aleksios'un Samsun yenilgisi üzerine güçlerini bölmekten kaçınması, David'i Batı Karadeniz'de tek başına bırakmıştı. Bunun üzerine elde ettiği kazanımları kaybetmekten korkan David, Theodore Laskaris'e karşı doğal bir müttefik olarak görünen Latin İmparatoru Flanderli Henry (1206-1216) ile anlaşma yoluna gitmiştir (Khoniates, 2013, s. 227-28; Angold, 2017, s. 239-40; Fallmerayer, 2011, s. 81-82). Ancak David'in Henry ile yaptığı anlaşma müttefiklik çerçevesinde değerlendirilmekten uzaktı. Zaten mülkü olduğu Ereğli ve havalisini tımar olarak almayı kabul eden David bu anlaşma ile bir nevi Henry'nin vasalı konumuna gelmişti. Buna rağmen Latinler, İzmit ve İznik üzerine yaptıkları seferde David'in askerî maharetlerini küçümseyerek onu sefere dâhil etmemişlerdi. Nihayetinde Latin ordusunun Ereğli yakınlarında İznik kephalesi (garnizon komutanı) Andronikos Ghidos tarafından kılıçtan geçirilmesi Henry'i, Theodore Laskaris ile masaya oturmaya mecbur bırakmıştır.<sup>9</sup> (Henri de Valenciennes, 1872, s. 335-36, §§551-554; Fallmerayer, 2010, s. 83; Gardner, 2012, s. 86). 1207'de yapılan barış anlaşmasında David, Henry tarafından saf dışı bırakılarak politik yalnızlığa sürüklenirken hem siyasî hem de askerî alanda alınan bu yenilgi aynı zamanda Komnenosların Bizans tahtındaki iddialarının da sonu anlamına gelmiştir (Eastmond, 2016, s. 48; Fallmerayer, 2011, s. 86; Tellioglu, 2009, s. 32-33).

David'in ölümüyle Paflagonya'da sarsılan otorite ve Laskaris-Selçuklu ittifakının her geçen gün güçlenmesi Sinop üzerinde süren mücadelenin önemini bir kat daha arttırmıştır (Shukurov, 2005, s. 96-99; Tellioglu, 2009, s. 33-34). Bu dönemde ticari açıdan değerini ispatlamış olan Sinop, aynı zamanda Trabzon Rum İmparatorluğu'nun toprakları arasında bir köprü görevi görmekteydi. Bu nedenle Aleksios, Sinop'u ele geçirerek hem toprak bütünlüğünü sağlama hem de batı sınırlarına yapılacak askerî yardımlara olanak tanıma arayışındaydı. Öte yandan İzzeddin Keykavus da Selçuklu aleyhine her türlü ittifakta yer alan Aleksios'un güçlenmesinin önüne geçmek istemekteydi<sup>10</sup> (Bk. Cahen, 1968, s.120-25; Keçiş, 2013, s. 30-32). Bu amaçla Aleksios'un giriştiği Sinop Kuşatması, İzzeddin Keykavus'un güçlü mukavemeti sonucu başarısız olmuştur. Ağustos 1214'te yapılan savaşta Selçuklular galip gelirken Aleksios maiyetindekilerle birlikte esir alınmıştır (İbn Bibi, 2014, s. 176-77; Angold, 2017, s. 241; Shukurov, 2005, s. 82; Finlay, 1851, s. 378). Aleksios bu esaretten Sinop ve çevresinin boşaltılması, her yıl Sultan'a 10.000 dinar ve çeşitli değerli malların haraç verilmesi

<sup>9</sup> İznik imparatoru Theodore Laskaris, Henry'e karşı Bulgarlar ile ittifak kurmuştu. Theodore Laskaris'in kışkırtmaları sonucu Bulgar kralı Boril (1207-1218) Edirne'yi kuşatma altına almış, iki ateş arasında kalan Henry Paflagonya'ya yapılan seferi sonlandırarak barış yapmak zorunda kalmıştır.

<sup>10</sup> Aleksios Komnenos, I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümüyle Selçuklu tahtında Alaaddin ile İzzeddin arasında yaşanan mücadelede Alaaddin'e destek vermiştir. Yine İzzeddin Keykavus'un amcası Erzurum hâkimi Mugiseddin Tuğrul Şah ile ittifak kurarak onu İzzeddin'e karşı kışkırtmaya devam etmiştir.

ve gerektiğinde Selçuklu ordusuna askerî yardımda bulunulması şartlarını içeren bir anlaşmaya razı olması sonucu kurtulabilmiştir. Türkiye Selçuklu Devleti'nin yüksek hâkimiyetinin kabulü olarak da tanımlanabilecek bu anlaşma ile Trabzon Rum İmparatorluğu bölgesel, bağımsız yapısını kaybetmiş ve haraçgüzâr bir devlet haline getirmiştir. (Foss, Tulchin, 1996, s. 59-63.) Zira Aleksios bu tarihten itibaren Bizans tahtında hak iddia etmek bir yana Selçuklularla ve Laskarislerle olası bir siyasî-askerî krizden dahi kaçınmış, hayatının geri kalanını Trabzon'un ekonomik çıkarlarını gözeterek geçirmiştir. Nitekim Theodore Laskaris Kasım 1214'e kadar süren Paflagonya Seferi'nde herhangi bir mukavemet görmeksizin Ereğli ve Amasra'yı ele geçirmiştir (Vasiliev, 1938, s. 181-182; Shukurov, 2005, s. 82).

Bu durumun sonucu olarak gerek Bizans gerekse Selçuklu kaynaklarında bu tarihten itibaren Aleksios'un saltanatı hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Doğu Karadeniz'de yaklaşık 250 yıl sürecek Komnenos hâkimiyetinin kurucusu olan I. Aleksios, 1 Şubat 1222'de Trabzon'da 40 yaşındayken vefat etmiştir. (Panaretos, 1907, s. 266) Ölümünün ardından tahta damadı, Trabzon'un yerli aristokratlarından Andronikos Ghidos geçmiştir.

#### 4. I. Andronikos Ghidos (1222-1235)'un Tahta Çıkışı ve Selçuklu Hâkimiyetinden Kurtulma Çabaları

Komnenos soyuna mensup olmayan Andronikos Ghidos kaynaklarda detayı verilmeyen aile içi bir ihtilaf sonucu tahta geçmiştir. Sabık İmparator Aleksios, oğlu Ioannes'i resmi varisi ilan etmiş olmasına rağmen aile ve şehir üzerindeki nüfuzunu kullanan Andronikos, Ioannes'i saf dışı bırakmayı başarmıştır. Ancak Andronikos saltanatı süresince meşruluğu herhangi bir şekilde sorgulanmasa da vefatının ardından Komnenos ailesinden sayılmadığı için hanedan üyelerine mahsus sayılan şehir kilisesi veya metropolite defnedilmemiştir (Tellioglu, 2009, s. 41). Buna rağmen kendi adına bastırıldığı paraların üzerinde "Büyük Komnenos" unvanını kullanan ilk Trabzon imparatoru olmuştur (Hendy, 2008, s. 522). Andronikos saltanatının ilk yıllarında Selçuklular ile yapılan anlaşmayı tasdik ederek mevcut siyasî durumu devam ettirme yoluna gitmiştir. Ancak 1220 yılında I. İzzeddin Keykavus'un ölümüyle Selçuklu tahtında yaşanan kargaşa ortamı, I. Alâeddin Keykubad'ın (1220-1237) başa geçişine dek sürmüştür. Bu durumdan faydalanan Andronikos, Alâeddin Keykubad ile şartların yumuşatıldığı yeni bir anlaşma imzalamayı başarmıştır. Bu anlaşma önceki vasallık hükümlerini büyük ölçüde devam ettirse de kurulan dostane ilişkiler ve tarafların birbirine saldırmazlık taahhüdünde bulunması Andronikos açısından önemli bir kazanım olmuştur. Zira Trabzon'un hâlihazırdaki askerî durumu Selçuklular üzerine yapılacak olası bir saldırıdan ziyade savunma yapmaya bile elverişli değildir. Bu açıdan Andronikos, Selçuklu akıncılarını sınırlarından uzak tutarak hem toprak bütünlüğünü muhafaza etmiş hem de devleti toparlamak için zaman kazanmıştır. Nitekim Trabzon Rum İmparatorluğu'nun sarp dağlarla çevrili, denize paralel kıyı şeridi kara ordularının hareket kabiliyetini kısıtladığı için siyasî hamleler deniz gücü ve diplomatik ittifaklar üzerine inşa edilmiştir. Bu nedenle bu dönemin dış politikası büyük güçler arasında denge arayışına dayalı, savunmacı ve fırsatçı bir kimliğe sahiptir. Selçuklularla münasebetlerde görülen esneklik, coğrafyanın dayattığı bir sınırlılığın sonucu olarak değerlendirilebilir. Tabi Andronikos'un ordu ve bürokraside yapmak istediği atılımların tümünün temelinde Trabzon Rum İmparatorluğu'nun yeniden bağımsızlığına kavuşturulması olduğu da aşikârdır. (Panaretos, 1907, s. 267-270; Rosenqvist, 1996, s. 43-63) Nitekim bu şekilde statükonun devam etmesiyle Karadeniz hattı boyunca oluşturulan barış ortamı aslında her iki tarafın da işine gelmiştir. Bu süre zarfında Sultan Alâeddin Keykubad, Anadolu'daki hâkimiyetini güçlendirmenin peşindeyken, Andronikos Selçuklularla çatışmaya girmekten kaçındığı için gözünü Karadeniz'in karşı kıyılarına çevirmiştir. 1223 yılında Anadolu ve Karadeniz ticareti açısından çok önemli bir liman olan Suğdak'ta Kıpçakların ve Rusların saldırıları sonucu asayiş bozulmuştu (İbn Bibi, 2014, 317-20; İbn Vâsil, 1972, s. 56; İbnü'l-Esir, 1987, s. 347). Selçuklu gemileri ve kervanlarına yapılan baskınlar ticarete büyük darbeler

vururken, Alâeddin Keykubad'ın bölgedeki hâkimiyeti sorgulanmaya başlamıştı. Bunu fırsat bilen Andronikos Selçuklulardan doğan boşluğu doldurmak ve Karadeniz'in kuzeyinde yeni koloniler kurmak amacıyla harekete geçmiştir. Ancak bu girişimlerinin onu Alâeddin Keykubad ile karşı karşıya getirmesi kaçınılmazdı. Örtülü bir mücadele sahası haline gelen Suğdak, nihayet 1227 yılında Alâeddin Keykubad tarafından bölgeye sevk edilen Emir Hüsameddin Çoban tarafından fethedilmiştir. Suğdak'ın fethi Anadolu'dan Kırım'a kadar olan güzergâhta ticaretin Selçuklu denetimine girmesi anlamına gelirken Andronikos'un da Selçuklular karşısında aldığı ilk siyasî yenilgi olarak sayılabilir. Bunun üzerine Suğdak meselesiyle bozulmaya başlayan ilişkiler Sultan Alâeddin Keykubad ile yapılan yeni bir sözleşmeyle yeniden düzenlenmeye çalışılmıştır (Tellioglu, 2009, s. 43). Ancak bu sırada Karadeniz'de Türk ve Müslümanlara karşı yürüttüğü yağma akınlardan dönen Trabzon donanmasına ait gemilerin, Sinop açıklarında fırtınaya yakalanarak karaya oturması yeni bir krizi beraberinde getirmiştir. Sinop'un Ermeni asıllı reisi Hayton, Sultan Alâeddin Keykubad'ın yüksek hâkimiyetini tanıyarak Suğdak'a yapılan seferde Selçuklu donanmasında görev almıştı. Karadeniz'de süregelen çekişmede Komnenosların yayılmacılığından mustarip olan Hayton, böylece Selçuklu hükmü altına girerek Sinop'u korumayı başarmıştı. Öte yandan himayesinde bulunan tüccarların mallarını gasp eden Trabzon gemilerinin savunmasız şekilde eline düşmesi Hayton açısından bulunmaz bir fırsattı. Gemilere ve taşıdığı mallara el koyan Hayton, Andronikos'un kumandanlarını ve Trabzon'un malî işlerden sorumlu üst düzey saray memuru Aleksios Paktiares'i esir aldı.<sup>11</sup> (İbnü'l-Esir, 1987, s. 347; Lazaropoulos, 1965, s. 117; Finlay, 1851, s. 385) Bu esnada Sultan Alâeddin Keykubad da Erzincan üzerine yaptığı sefer sonucunda Mengücek Beyliği'ni ele geçirmiş ve Trabzon'u güneyden abluka altına almıştı. Lakin devamında Celaleddin Harzemşah'ın (1220-1231) Doğu Anadolu ile ilgilenmeye başlaması ve iki taraf arasında başlayan elçi trafiği Sultan Alâeddin Keykubad'ın dikkatini bu bölgeye çekmiştir (İbn Bibi, 2014, s. 369-389; İbn Vâsıl, 1972, s. 203). Bu durumdan faydalanan Andronikos, Hayton'un himaye edilmesini gerekçe göstererek Samsun ve Sinop limanlarına saldırarak Ünye'ye kadar Selçuklu hâkimiyetindeki sahil şeridini yağmalamıştır. Önemli kayıplar veren Hayton el koyduğu gemileri ve mürettebatı teslim etmek suretiyle anlaşmaya mecbur bırakılmıştır. Bunun üzerine Andronikos'un bu girişimlerini, yapılan saldırmazlık anlaşmasının ihlali olarak nitelendiren Sultan Alâeddin Keykubad, Erzurum üzerine yapmayı planladığı seferi yarıda bırakarak karadan ve denizden kuşatma altına aldığı Sinop'ta yeniden hâkimiyetini tesis etmeyi başarmıştır (İbnü'l-Esir, 1987, s. 441-442). Bunun hemen ardından Melik Gıyaseddin'i (1237-1246) büyük bir ordunun başında Trabzon'un fethi için görevlendirmiştir<sup>12</sup> Trabzon'un yeniden tâbi hale getirmek yerine fethinde karar kılan Sultan Alâeddin Keykubad'ı bu politika değişimine iten gelişme ise Doğu Anadolu'da yayılan ve güçlenen Harzemşah etkisiydi. Türkiye Selçuklularına karşı kurulması olası bir ittifakın başı olan Celaleddin Harzemşah'ın, bu tarihte doğrudan Andronikos ile irtibata geçip geçmediği

<sup>11</sup> İbnü'l-Esir, *el Kâmil fi't tarih 'inde* hadiseden “o sıralarda uygulanan bir âdete göre: limana yakın bir yerde batan gemi o bölgenin sultanına ait oluyordu. Bunun için bölgenin hükümdarı bu gemiden çok mal elde etmişti.” diyerek bahsetmiştir. Bu doğrultuda Hayton'un Trabzon gemilerine karşı giriştiği düşmanca faaliyetlerin Müslümanlar tarafından suç olarak görülmediği açıktır.

<sup>12</sup> Selçukluların Trabzon üzerine yaptıkları bu seferin tarihi konusunda kaynaklar ihtilaflıdır. Lazaropoulos başta olmak üzere Rum kaynakları seferin tarihini 1223 olarak kaydetmekteyken, İslam tarihçilerinden İbn Nazif 1225 yılı olaylarını anlatırken Sultan Alaaddin Keykubat'ın İznik imparatoruna ait bazı kaleleri fethettikten sonra Trabzon'a yöneldiği ve Andronikos'u da mağlup ettiğini ifade etmektedir. İbnü'l-Esir ise Alaaddin'in 1228'de Erzincan'ı ele geçirdikten sonra Sinop'ta yaşanan hadiseleri öğrendiği ve ordusunu Sinop'un yeniden fethi için görevlendirdiğini yazmaktadır. Ancak İbnü'l-Esir Sinop'un fethi sonrası yapılan Trabzon seferi hakkında herhangi bir kayıt düşmemiştir.

hakkında kaynaklarda bir bilgi verilmemiştir. Ancak Sultan Alâeddin Keykubad'ın böyle bir ihtimalde iki ateş arasında kalmaktan çekindiği tahmin edilebilir. Bu doğrultuda harekete geçen Selçuklu donanmasının taarruzu ile Ünye-Sinop hattında geri püskürtülen Andronikos, Zigana geçitlerini aşan Gıyaseddin'in Maçka'yı tutmasıyla kısıtlanmış ve esir düşmekten son anda kurtulmuştur (Lazaropoulos, 1965, s. 117; İbnü'l-Esir, 1987, s. 441-42).

Trabzon'un hem karadan hem de denizden bu denli büyük bir ordu tarafından kuşatma altına alınması şehrin sakinleri ve müdafileri üzerinde büyük endişe yaratmıştır. Zaten Komnenos hanedanından sayılmamasının yanı sıra Selçuklular karşısında aldığı yenilgiler Andronikos'un maharetlerinin ve tahttaki meşruluğunun kısa sürede sorgulanmasına yol açmıştır. Trabzon'a geldiğinde şehirdeki kargaşa ortamını güçlülükle de olsa dizginleyerek kontrolü yeniden ele alan Andronikos, surlara yakın noktalarda kurduğu karakollara artçı kuvvetler yerleştirmiştir. Öte yandan şehre hâkim tepe ve geçitleri iyi tahkim ederek Selçuklu ordusunun ilerleyişini engelleyecek tedbirler almıştır (Lazaropoulos, 1965, s. 118-20; Finlay, 1851, s. 386). Bu tedbirlerin sonucunda Gıyaseddin önemli kayıplar verdiyse de sayıca üstünlüğünün avantajı sayesinde Trabzon surlarına ulaşmayı başarmış ve St. Eugene manastırına ordugâhını kurmuştur. Gıyaseddin'in amacı şehrin saldırı yoluyla ele geçirilmesi yerine aç ve susuz bırakılarak teslim alınması yönündeydi. Bu nedenle kuşatmanın uzun sürmesi, ikmal hatları kesilen müdafilerin teslimiyeti ile sonuçlanacağından Gıyaseddin açısından bir sorun teşkil etmemekteydi. Ancak bu planı fark eden Andronikos şehrin kuşatmaya daha fazla dayanamayacağını anlamış ve kurduğu bir düzmeceyle Gıyaseddin'in fikrini değiştirmeyi başarmıştır. Şehre barış görüşmeleri için davet edilen Selçuklu heyeti belirlenen güzergâhlarda yerel halk gibi gösterilen zengin saray sınıfının refakatinde gezdirilmiş ve kurulan büyük ziyafet sofraları ile kıtlık yaşanmadığı izlenimi verilmiştir. Gerçekten de gördükleri karşısında gözleri boyanan Selçuklu heyetinin anlattıkları karşısında morali bozulan Gıyaseddin, taktik değiştirerek şehre doğrudan saldırma kararı almıştır (Lazaropoulos, 1965, 120-21; Ayönü, 2008, s. 26). Bunun üzerine durumu iyi tetkik eden Andronikos, şehrin savunulması zor doğu surlarını terk ederek Selçuklu ordusunun donanma ile birleşmeyi umduğu kuzey surlarına yığınak yapmıştır. Andronikos'un temel amacı bu birleşmeye engel olmak ve bölgenin coğrafi şartlarını lehine kullanmaktı. Nitekim bu bölgede surlar ile deniz arasında kalan kısmın dar ve sarp kayalıklardan oluşması sayıca üstün olan Selçuklu ordusunun hareket kabiliyetini kısıtlamıştır. Kuzey surları önünde sıkışan Selçuklu ordusu kanat düzeni alamamış ve süvari desteğinden mahrum bırakılmıştır. Müdafilerin başarılı mukavemetine rağmen Gıyaseddin'in kuzey surlarının düşürülmesi yönündeki inadı ordusunun büyük kayıplar vermesine yol açmıştır. Sinop reisi Hayton'un ve Melik'in aynı adı taşıyan kuzeni Gıyaseddin'in öldürülmesi bu kaybın boyutlarını gözler önüne sermekteydi. Art arda yapılan başarısız girişimler sonucu kuşatmanın uzaması Selçuklu ordusunda itaatsizlik ve başıbozukluğu da beraberinde getirmiştir. Buna mukabil Gıyaseddin, güney surlarına son ve ani bir gece baskını düzenleyerek şehre girmeyi amaçlamış ancak bunda da şans yaver gitmemiştir. Gıyaseddin'in vadiyi aştığı sırada bastıran fırtına sele sebep olmuş ve araziye âdeta bataklığa çevirmiştir. Donanmanın fırtına sonucu kırılma uğramasıyla destek alamayan Selçuklu ordusu hava muhalefeti sonucu ani saldırı fırsatını kaçırmıştır. Bunun üzerine fırtınanın dinmesiyle karşı saldırıya geçen Andronikos bitkin haldeki Selçuklu askerlerini bertaraf ederek kısa sürede Gıyaseddin'in St. Eugene'deki ordugâhına kadar ilerlemeyi başarmıştır. Ordugâhtaki tüm hazine ve silahları terk ederek geri çekilen Gıyaseddin, maiyeti ile birlikte Maçka'da Rum gönüllüleri tarafından esir alınmıştır (Lazaropoulos, 1965, s. 123-28; Finlay, 1851, s. 389).

Melik Gıyaseddin'in Andronikos tarafından esir alınması iki devlet arasındaki ilişkiler bakımından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Selçuklu kuşatmasına karşı kazandığı askerî zaferi siyasî zeminde de sürdürmeyi hedefleyen Andronikos, Gıyaseddin'e karşı oldukça

dostane bir tavır takınmıştır. Andronikos, herhangi bir fidye talebinde bulunmayarak Gıyaseddin'i kalabalık bir muhafız alayı eşliğinde Konya'ya göndermiştir. Oğlunun zararsız bir şekilde serbest bırakılması Sultan Alâeddin Keykubad nezdinde oldukça olumlu karşılanmış ve taraflar arasında barış müzakereleri başlamıştır. Bu müzakereler neticesinde Selçuklular ile I. Aleksios döneminde yapılan vasallık anlaşması feshedilmiş ve eşit şartlar içeren yeni bir anlaşma imzalanmıştır. Öte yandan Trabzon'un Selçuklulara vermekle yükümlü olduğu vergi ve asker gönderme hükmü kaldırılmıştır (1229) (Lazaropoulos, 1965, s. 128-32; Finlay, 1851, s. 389).

Trabzon Rum İmparatorluğu'nun bağımsızlığı anlamına gelen bu anlaşma hiç şüphesiz Andronikos açısından büyük bir kazanımdı. Nitekim başarılı bir siyaset izleyerek Doğu Karadeniz'de konumunu güçlendiren Andronikos, Lazlar ve Hristiyan Kıpçaklar başta olmak üzere bölgede taraftarlarını arttırmıştır. Canik'e kadar uzanan sahil şeridinde nüfuzunu arttırmaya yönelik tedbirler alan Andronikos'un asıl hedefi, kuşkusuz o ana kadar göz ardı etmek zorunda kaldığı Konstantinopolis tahtının yeniden ele geçirilmesiydi. Andronikos'un bastırdığı paralarda "Büyük Komnenos" unvanını kullanması ve Komnenos hanedanının Konstantinopolis'teki hâkimiyetine atıfta bulunması bunun açık bir göstergesiydi. Tüm bunlara rağmen Anadolu'nun doğusunda ve özellikle Gürcistan'da yaşanan gelişmeler Andronikos'un bağımsız ve yayılcı bir politika izlediği bu dönemin oldukça kısa sürmesine neden olmuştur. Nitekim Celâleddin Harzemşah bölgede önemli bir siyasi aktör olarak ortaya çıktığına daha önce değinmiştik. 1226 Mart'ında Kafkasya'ya giren Celâleddin, Tiflis başta olmak üzere Gürcü şehirlerini bir bir fethetmiş ve Trabzon Rum İmparatorluğu ile sınır komşusu olmuştu. Yine 1228'de Bolnisi yakınlarında yapılan savaşta Gürcüler bir kez daha mağlup olmuş ve Gürcistan'ın doğusu Harzemşahların kontrolü altına girmiştir. (El Nesevî, 1996, s. 161-62) Bu gelişmeler yaşanırken Andronikos kendisini de tehdit eder hale gelen Celâleddin'e karşı eski müttefiki olan Gürcülerin yanında yer almaktan çekinmemiştir. Nitekim Bolnisi savaşında Trabzon İmparatoru tarafından gönderilen, savaşçılıkları ile nam salmış Laz birlikleri Gürcü ordusunda yer almıştır. Buna rağmen alınan yenilgilerin sonucunda Gürcü krallığının tasfiye edilmesi Andronikos'u, Celâleddin'e karşı uyguladığı politikadan alıkoymuştur. Selçuklular ve Harzemşahlara karşı var olma mücadelesi veren Andronikos, bunun yolunun birinin tâbiyetinin tanınmasından geçtiğinin farkına varmıştır. Nitekim Sultan Alâeddin Keykubad'a karşı kazandığı zaferin hala hafızalarda olması ve Celâleddin'in siyaseten daha nüfuzlu bulunması, Andronikos'un Harzemşahlar safına meyiletmesinde önemli birer etken olmuştur. Öte yandan Erzurum meliki Cihanşah'ın da Sultan Alâeddin Keykubad'a karşı düşmanca tutum içine girmesiyle Andronikos, Cihanşah ile ikili ilişkilerini geliştirmiş ve Selçuklulara karşı Harzemşah ordusuna askerî destekte bulunmuştur. Nihayetinde Selçuklular ile Harzemşahlar arasında Ahlat üzerindeki hakimiyet mücadelesinin kızıştığı safhada Andronikos, Celâleddin'in tâbiyetini kabul etmek zorunda kalmıştır (Ebu'l-Fida, 1990, 112; El Nesevî, 1996, s. 224)

Ahlat'ın Nisan 1230'da Harzemşahlar tarafından ele geçirilmesi bölge siyasetinin yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Celâleddin'in Ahlat'ı askerî bir üs haline getirmesi ve Anadolu'nun iç kesimlerine doğru seferini sürdürme kararı alması Sultan Alâeddin Keykubad'ı Harzemşahlara karşı büyük ölçekli bir ittifak kurmaya sevk etmiştir. Dolayısıyla Eyyûbiler, Kilikya Ermenileri ve bölgedeki Türkmen beylerini safına çeken Sultan Alâeddin Keykubad Ahlat'ı geri almak üzere harekete geçmiştir.<sup>13</sup> Taraflar Ağustos 1230'da Yassıçemen'de karşı karşıya gelmiş ve Türkiye Selçuklu ordusunun galibiyetiyle sonuçlanan Yassıçemen savaşı ile Harzemşahların Doğu Anadolu'daki varlığı sona ermiştir. Savaştan önce yapılan anlaşma

<sup>13</sup> Alaaddin Keykubat, Harzemşahların Anadolu üzerindeki emellerini önceden sezmiş ve bahsi geçen ittifakın oluşması için 1227'den itibaren girişimlerde bulunmuştur.

neticesinde Trabzon İmparatorluğu'na bağlı kuvvetler Harzemşahların safında yer almıştır. (El Nesevî, 1996, s. 246-7; Fallmerayer, 2011, s. 88-90; Shukurov, 2005, s. 109) Savaş sonrası bozguna uğrayan ve sayısı 3000'i bulan Harzemşah askerî Canik dağlarını aşarak Trabzon İmparatoru'na sığınmak istemiş ancak burada Hristiyan Rumların saldırısına uğramıştır. Andronikos'un devreye girmesiyle güvenlik garantisi alan Harzemşah askerleri onun gözetimi altında Gürcü ülkesine kaçmayı başarmıştır (Abû'l Farac, 1987, s. 528; Turan, 2016, s. 372). Andronikos'un Yassıçemen'deki askerî mevcudiyeti hakkında kaynaklarda net bir sayı verilmemekle birlikte alınan yenilginin Trabzon ordusunda yarattığı etki büyük olmuştur. Zira Andronikos'un müttefiki Cihanşah'ın da savaşta esir düşmesiyle Selçuklulara karşı oluşturulan cephe dağılmıştır. Savaş sonrası Erzurum'a doğru ilerleyen Sultan Alâeddin Keykubad, direnci kırılan Erzurum muharıplerini canlarını bağışlamak kaydıyla serbest bırakmış ve şehri teslim almıştır (Abû'l Farac, 1987, s. 528; El Nesevî, 1996, s. 225-26). Böylece Erzurum'un ele geçirilmesiyle Trabzon'un Anadolu'nun geri kalanıyla olan ilişkisi kesilmiştir. Bu nedenle hem güneyden hem de batıdan Selçuklular tarafından kısıpaca alınan Andronikos için artık dış politika değişikliği kaçınılmaz hale gelmiştir.

1230 yılı Trabzon Rum İmparatorluğu-Türkiye Selçuklu Devleti ilişkileri bakımından yeni bir safhanın başlangıcı olmuştur. Önce Celâeddin Harzemşah daha sonra da Cihanşah gibi iki önemli müttefikini yitiren Andronikos, Sultan Alâeddin Keykubad karşısında yalnız kalmıştır. Buna istinaden Trabzon'da yürüttüğü bağımsız politikaları devam ettiremeyeceğinin farkında olan Andronikos, Selçuklu yanlısı bir tutum takınmaya başlamıştır. Bu bağlamda Sultan Alâeddin Keykubad ile yeni bir anlaşma yaparak onun, Trabzon'u himaye edilen bir şehirden öte müttefik bir devlet olarak görmesini amaçlamıştır. Ancak Yassıçemen'de yanlış tarafta olmanın faturasını ağır ödeyen Andronikos, Sultan Alâeddin Keykubad tarafından bir vasal gibi muamele görmüştür. Nitekim gelinen noktada 1229'da yapılan anlaşmanın hükümlerinin aynen devam etmesi Sultan Alâeddin Keykubad açısından kabul edilebilir değildir. Selçuklu ordusunun Harzemşahlar ile giriştiği mücadelelerde yıprandığı bir gerçektir. Fakat Trabzon'a yapılması muhtemel bir seferde Trabzon ordusunun şehri savunma kabiliyeti de eski gücünden uzaktır. Gönderilen yardım müfrezelerinin Yassıçemen'de imha edilmesi zaten insan gücü açısından zayıf olan Trabzon'u daha da zor durumda bırakmıştır. Bu koşullar altında Andronikos'un Trabzon tahtında kalmasının tek yolu tavizler vererek Selçuklu hâkimiyetini tanımaktan geçmekteydi. Dolayısıyla Trabzon İmparatorluğu oldukça kısa süren bağımsızlık döneminin ardından 1230 yılında yapılan anlaşmayla yeniden Türkiye Selçuklularının haraçgüzarı haline gelmiştir. Bununla birlikte Andronikos ihtiyaç halinde Selçuklulara 1000 asker göndermeyi de kabul etmiştir (Simon de Saint-Quentin, 1965, s. 70; Fallmerayer, 2011, s. 106). 1230 yılında yapılan barış anlaşması Andronikos Ghidos'un vefat ettiği 1235 yılına kadar Trabzon Rum İmparatorluğu ile Türkiye Selçukluları arasındaki son siyasî münasebet olmuştur. Artan Moğol tehdidi karşısında Sultan Alâeddin Keykubad, Doğu Anadolu'nun tahkimatına girişirken, Andronikos da barış dönemini Trabzon'un yeniden imar edilmesi ve ordunun yetiştirilmesiyle geçirmiştir.

## 5. Sonuç

1222 yılında tahta çıktığında Trabzon surlarına hapsedilmiş bir devleti teslim alan Andronikos Ghidos 13 yıllık saltanatı süresince başarılı sayılabilecek bir yönetim sergilemiştir. Komnenoslar gibi Andronikos'un da nihai amacı Laskarislerin mağlup edilmesi ve başkent Konstantinopolis'in Latin işgalinden kurtarılarak Bizans'ın yeniden ihya edilmesiydi. Buna karşın Anadolu'nun sürekli değişkenlik gösteren jeopolitik durumu ve Trabzon'un bir şehir devletinden ileri gelen askerî potansiyeli Andronikos'un amaçları karşısında önüne çıkan en önemli engellerdi. Her ne kadar Konstantinopolis tahtındaki iddiası gerçeklikten uzak olsa da etki sahası batıda Sinop'a kuzeyde ise Karadeniz'in karşı kıyılarına kadar uzanan bir devlet

teşkil etmeyi başarmıştır. Bunda Andronikos'un çevresinde olup biten siyasî gelişmeleri yakından takip etmesi ve buna göre diplomatik bir tutum takınması etkili olmuştur. Keza Selçuklu tahtında yaşanan kargaşadan faydalanarak Sultan Alâeddin Keykubad'ı önceki vasallık anlaşmasının şartlarını gevşetmeye ikna etmiş ve yeni bir saldırmazlık paktı ile kendini güvence altına almıştır. Bu sayede Trabzon donanması ve tüccarları Karadeniz boyunca hareket sahası kazanmıştır. Sinop buhranı sonrası Melik Gıyaseddin'in Trabzon kuşatmasını askerî bir ustalıkla bertaraf eden Andronikos'un, bu kıymetli esirine gösterdiği hesaplı nezaket Trabzon Rum İmparatorluğu üzerindeki Selçuklu tahakkümünün kalkmasını sağlamıştır. Ancak askerî safhadan çok diplomatik zaferlerle gelen bağımsızlık yine diplomatik bir yanlış sonucu oldukça kısa sürmüştür. Celâleddin Harzemşah'ın Doğu Anadolu'da güçlü bir aktör olarak ortaya çıkışıyla Selçuklulara karşı topraklarını genişletme umuduna kapılan Andronikos, Harzemşahlar safına meyletse de bu umutları Yassıçemen'de son bulmuştur. Yassıçemen sonrası birçok önemli müttefikini kaybeden ve Trabzon tahtındaki konumu sarsılan Andronikos yeniden Selçuklu hâkimiyetini kabul etmek zorunda kalmıştır. Öte yandan Andronikos'un saltanatının ve Trabzon Rum İmparatorluğu'nun devamına sebep olan gelişme Moğolların Anadolu üzerinde artan tehditleri ve Sultan Alâeddin Keykubad'ın dikkatini bu yöne çevirmek zorunda kalması olmuştur. 1235'te Trabzon'da vefat eden Andronikos Ghidos tüm başarılarına rağmen hiçbir zaman bir Komnenos olarak kabul edilmemiş, bunun bir sonucu olarak cenazesi kraliyet metropolitine değil kendi aile mezarlığına defnedilmiştir.

**Etik Beyanı/ Ethical Statement:** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / *It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to during the preparation of this study and that all studies used as references are listed in the bibliography.*

**Etik Bildirim/Ethics Notification:** [info@esosder.org](mailto:info@esosder.org)

**Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı/ Declaration of the contribution rate of the researchers:** Birinci yazar % 50, ikinci yazar % 50 oranında katkı sağlamıştır. / *The first author contributed 50%, the second author 50%*

**Çıkar Çatışması Beyanı/ Declaration of conflict of interest:** Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır. / *There is no potential conflict of interest in this study.*

**Yapay Zekâ Kullanımı /Use of Artificial Intelligence:** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zekâ tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir. / *No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content of the study was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.*

## Kaynakça

- Abû'l Farac, Gregory, *Abû'l Farac Tarihi II*, Çev. Ömer Rıza Doğrul, TTK Yayınları, Ankara 1987.
- Akropolites, George, *The History*, Trans. and Ed. Ruth Macrides, Oxford University Press, Oxford 2007.
- Angold, Michael, *Nikolas Mesarites; His Lifes and Works (in Translation)*, Liverpool University Press, Liverpool 2017.
- Anna, Komnena, *Alexiad*, Çev. Bilge Umar, İnkılap Yayınevi, İstanbul 1996.
- Ayan, Ergin, "Trabzon Dukalığı: Gabras Ailesi", *Karadeniz Tarihi Sempozyumu*, Trabzon 2005.
- Ayönü, Yusuf, *Selçuklular ve Bizans*, TTK Yayınları, Ankara 2014.
- Ayönü, Yusuf, "Türkiye Selçuklu Devleti ile Trabzon İmparatorluğu Arasında Karadeniz Bölgesindeki Hâkimiyet Mücadeleleri (1204-1243)", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXIII/I, 2008.
- Ayönü, Yusuf, "Bizans İmparatoru I. Andronikos Komnenos'un Hayatı ve Devlet Teşkilatını Yeniden Düzenlemeye Yönelik Reformları", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXIX/1, 2014.
- Bryennios, Nikephoros, *Tarihin Özü*, Çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2008.
- Bryer, Antony A. M., "A Byzantine Family: the Gabrates", *University of Birmingham Historical Journal*, C. 979-c. 1653, Birmingham 1970.
- Bryer, Antony A. M., "Greeks and Türkmens: The Pontic Exception", [Dumbarton Oaks Papers](#), Vol. 29, Georgetown 1975
- Cahen, Claude. *Pre-Ottoman Turkey: A General Survey Of The Material And Spiritual Culture And History C. 1071-1330*. Taplinger Publishing Company, New York 1968.
- Dölger, Franz, *Corpus der Griechischen Urkunden des Mittelalters und der Neueren Zeit*, 3. Teil: Regesten von 1204-1282, Verlag von R. Oldenbourg, München und Berlin, 1932.
- Eastmond, Antony, *Byzantium's Other Empire: Trebizond*, Koç University; Research Center for Anatolian Civilizations, İstanbul 2016.
- Ebu'l-Fida İmadüddin Ömer İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. XII, thk. A.A. Feth, Beyrut 1990.
- El Nesevî, Shihab al-Din Muhammad, *Sîrat al-Sultân Jalâl al-Dîn Mankburnî* ("The Biography of Sultan Jalâl al-Dîn Mankburnî"), critical edition and translation from Arabic, with introduction, commentary, notes, and indexes, prepared by Z. M. Buniatov, Moscow, 1996.
- Fallmerayer, Jakob Philip, *Trabzon İmparatorluğunun Tarihi*, Çev. Ahmet Cevat Eren, TTK Yayınları, Ankara 2011.

- Finlay, George, *The History of Greece and of the Empire of Trebizond*, William Blackwood and Sons, London-Edinburgh 1851.
- Foss, Clive, Jakob, Tulchin, *Nicaea: a Byzantine capital and its praises, with the speeches of Theodoros Lascaris "In praise of the Great City of Nicaea" and Theodore Metochites "Nicene oration"*, Brookline 1996.
- Gardner, Alice, *The Lascarids of Nicaea; The Story of an Empire in Exile*, Methuen & CO. LTD, London 2012.
- Hahanov, Aleksandr, *Panaret'in Trabzon Tarihi*, Çev. Enver Uzun, Eser Ofset Matbaacılık, Trabzon 2004.
- Hendy, Michael F., *Studies in the Byzantine Monetary Economy c. 300-1450*, New York 2008.
- Henri de Valenciennes, *Histoire de l'Empereur Henri*, ed. M. N. De Wailly, Paris: Firmin-Didot frères, fils et Cie, 1872.
- İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye (Selçukname)*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara 2014.
- İbn Vâsıl, *Muferricu'l-Kurûb Fî Ahbâr Beni Eyyûb*, C.4, Vizaratu's-Sakafe ve'l-İ'lam, Kahire 1972.
- İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C.XII, Çev. Abdülkerim Özaydın, Bahar Yayınları, İstanbul 1987.
- Keçiş, Murat, *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler (1204-1404)*, TTK Yayınları, Ankara 2013.
- Khoniates, Niketas, *Historia (1180-1195)*, Çev. Işın Demirkent, Dünya Kitapları, İstanbul 2006.
- Khoniates, Niketas, *Historia (1195-1206)*, Çev. Işın Demirkent, Dünya Kitapları, İstanbul 2013.
- Kurşanskis, Michel, "Trabzon İmparatorluğu ve Gürcistan", Çev. Murat Keçiş, *Belleten*, LXXIV (271), 2010.
- Lazaropoulos, John, *Βίος καὶ θαύματα τοῦ ἁγίου Εὐγενίου (Vita et Miracula Sancti Eugenii)*, ed. A. Papadopoulos-Kerameus, St. Petersburg 1897; yeniden basım: Thessaloniki 1965.
- Michael Panaretos, *Χρονικὸν τῆς Τραπεζουντιακῆς ἱστορίας (Chronicle of Trebizond)*, ed. Spyridon P. Lambros, *Neos Hellenomnemon* 4, Athens 1907.
- Rosenqvist, Jan Olof, *The Hagiographic Dossier of St. Eugenios of Trebizond in Codex Athous Dionysiou 154: A Critical Edition with Introduction, Translation, Commentary and Indexes*, Uppsala University, Uppsala 1996.
- Shukurov, Rustam, "Trebizond and the Seljuks", *Mesageios*, 25-26, 2005.
- Simon de Saint-Quentin, *Histoire des Tartares*, ed. J. Richard, Librairie Orientaliste Paul Geuthner, Paris, 1965

- Tellioğlu, İbrahim, *Kommenosların Karadeniz Hâkimiyeti Trabzon Rum Devleti (1204-1461)*, Serander Yayınları, Trabzon 2009.
- Tellioğlu, İbrahim, *Osmanlı Hakimiyetine Kadar Doğu Karadeniz’de Türkler*, Serander Yayınları, Trabzon 2004.
- Turan, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016.
- Ostrogorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, Ankara 2015.
- Vasiliev, Alexander, “Mesarites as a Source”, *Speculum*, Vol 13/2, Chicago 1938.
- Vasiliev, Alexander, “The Foundation of the Empire of Trebizond (1204-1222)”, *Speculum*, Vol 11/1, Chicago 1936.
- Yinanç, Mükrimin Halil. “Celaledin Harzemşah” İslam Ansiklopedisi. III/49-53. İstanbul: MEB, 1993.
- Zonaras, İoannes, *Tarihlerin Özeti*, Çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2008.